

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ*

Οἱ ξένες λέξεις, πῶς νὰ πῶ, ἔχουνε μέσα τους ζωὴ πού κάποτε δὲν τὴν ἔχουνε οἱ ντόπιοι. Φυσικό, ἀφοῦ συχνά εἶναι καὶ πιδ καινούριες. Φρέσκες, μυρωδάτες, ολόπαστες, μὰς ἀνοίγουνε τὴν ὄρεξη ἀμέσως. Τουλάχιστο μὰς δίνουνε κάποτε ἐκφραση πού μὰς λείπει. Σὰ φωτῶ, λ. χ., γιὰ κανένα πρόσωπο πού μοῦ εἶναι ἀγαπητό, γιὰ τὸ παιδί μου, γιὰ τὴν κόρη μου, γιὰ ἕνα φίλο ἢ γιὰ μιὰ φιληνάδα, σὰ φωτῶ ἂν πῆρε τὸ τσαγάκι της ἢ τὸ τσαγάκι του, δὲ βλέπετε τί φιλητὰ χρωματιὰ πού χρωστᾷ τῆς ξένης λέξης ἢ καρδιά μου, γιὰ νὰ δείξω καλύτερα τὸ αἶσθημά της; Χαθῶ τὸ τσάι, γιὰ νὰ μὴ χυδέψω κατεφτάει τὸν ἄθρωπο. Ἀλήθεια πού καὶ μὲ τὸ ψωμάκι του τὸ ἴδιο χᾶδι θὰ κάμω. Τρανῆ ἀπόδειξη πὼς ἕνα τὰ ντόπια καὶ τὰ ξένα. Ὡστόσο, τὸ χᾶδι, μὲ τὸ τσαγάκι, τὸ παρατηρῶ περισσότερο, γιὰτί πιδ ἀσυνήθιστο. Συνήθιστο τὸ ψωμάκι ἐδῶ κ' αἰῶνες.

Νὰ διώχνουμε τίς ξένες λέξεις, διώχνουμε πλαῦτο. Δὲν ξέρουμε καλὰ καλὰ καὶ τί διώχνουμε. Κάποιος μοῦ ἔλεγε μιὰ μέρα σ' ἕνα χωριὸ τῆς Χιόσ πὼς ἡ γυναῖκα εἶτανε ξένη λέξη! Τοὺς παραγιομίσανε τὸ μυαλό μὲ τὸ φόβο τοῦ ξενισμοῦ καὶ ξένα βρίσκουνε ἀκόμη καὶ καὶ πού δὲν εἶναι. Πὼς θὰ τὰ βολέψουμε ὡστόσο, μὲ τίς λέξεις πού ἡ ἐτυμολογία τους μὰς εἶναι ἀγνωστὴ ὡς τώρα; Ἀζαφνα, μὲ τὴν ἱζιμουδιά τί δουλειὰ θὰ πιάσουμε; Πρέπει νὰ χουμε κρυφὰ ἀποθήκη ὅπου νὰ φυλάγουμε κάτι λέξεις, ὡσπου νὰ μάθουμε ἂν εἶναι ξένες. Ἴσως ὅμως καὶ τοῦτο δὲ μὰς ὠφελῆσῃ. Ἄς μελετήσουμε λιγάκι τὴν ἱζιμουδιά πού εἶπαμε. Στὴ Ζάκυνθο λέγεται τοιμουτία. Πολύτιμο γιὰ μὰς τὸ τ' φανερώνει ἀμέσως συγγένεια μὲ τὸ μ u t o, βουβός. Ἀπὸ τὸ μ u t o, διόλου ἀπίθανο νὰ μορφώθηκε ἀρρηθιμένο οὐσιαστικὸ μουτία, βουβαμάρα. Παρατηρήστε πὼς τὸ νόημα πάντοτε ἀρρηθικό καὶ ποτέ μὰς δὲ θὰ πούμε πὼς ἕνας ἐβγαλε τοιμουδιά. Λοιπὸν τὸ μ u t o ταιριάζει. Μὰ τὸ τ u τί πρᾶμα εἶναι; Ὑποθέτω πὼς βλέπω ἕνα φίλο μου πού τῆχει σύστημα νὰ μὴν ξεστομίξῃ λέξη. Μουτία. Τοῦ τὸ λέω δηλαδὴ νὰ τὸν πειράξω. Ἀφτὸς ὀλοένα καὶ σπαίρνει. Τότες, ἀντὶς νὰ τοῦ πῶ εἶσι, βουβαμάρα; τοῦ κενε. Ἔτσι, μουτία; Κι ἂν τοῦ τὸ πῶ μιὰ δυὸ φορές, κι ἂν τάρπαξῃ ἀπὸ τὸ στόμα μου κανέναν ἄλλον, κι ἂν ἀρέσῃ καὶ σ' ἕναν τρίτο, ἐρκολα καταντᾷ φράσι καὶ τὸ εἶσι μουτία; γίνεται τοιμουτία. Νὰ μὴ σκουντάφτουμε στὸ δ' ἀντὶς τ' φτάνει νὰ πέρασε ἡ λέξη ἀπὸ τὴ Βενετία, κ' ἡ τοιμουδιά, κατόπι ῥωμαϊκά τοιμουδιά, εἶναι δικιολογημένη ἀπὸ νόμους φωνολογικούς.

Ἄν εἶναι ἡ ἐτυμολογία μου σωστή, θὰ τὴν περάσουμε γιὰ ξένη τάχα τὴν ἱζιμουδιά; Ὁ Χατζηδάκης θέλει καὶ καλὰ τὸ εἶσι νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ οὐτω, οὐτως, οὐτωσι. Θαρῶ πὼς ἔχει ἄδικο. Μὰ μπορεῖ καὶ νάχη δίκιο. Κι ἂν ἔχη δίκιο, τί νὰ κάμουμε; Πρέπει νὰ βάλουμε στὸ ῥάφι τὴ μουδιά, νὰ κρατήσουμε μονάχα τὸ τ u κι ἀντὶς τοιμουδιά, τ u νὰ τὸ λέμε ἀπὸ δῶ κι ὀμπρός. Ἐνοεῖται, σὲ κάθε λέξη

πού εἶναι μισὴ ντόπια, μισὴ ξένη — ἀπειρες οἱ τέτοιες, θυμηθῆτε τὸ τσαγάκι — πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τὸ ξένο ἀπὸ τὸ ντόπιο, νὰ κόψουμε τὸ μισὸ τὸ ξένο καὶ νὰ βαστοῦμε τὸ μισὸ τὸ ἐλληνικό.

Εἶναι ἀκρισία ἢ δὲν εἶναι;

Τὴ μεγαλύτερη ὅμως, τὴν πιδ κωμικὴ τὴν ἀκρισία τὴν χρωστοῦμε στὸν κ. Χατζηδάκη πού στὴ στιγμὴ ἀναφέραμε κιάλας τὸνομά του. Τὰ διαβάζει κανεὶς καὶ δὲν ξέρε: ποῖος τρελλάθηκε ἀπὸ τοὺς δυὸ, ἐκεῖνος πού τὰ διαβάζει ἢ ἐκεῖνος πού τὰ γράφει. Κ' οἱ δυὸ πιστέσω, γιὰτί πὼς νὰ μὴν τρελλαθῆ ὅποιος διαβάζει τὰκόλουθα; «Αἱ ξέναι λέξεις εἶναι ἡμιόνων δίκην ἄγονοι, αἱ δὲ Ἑλληνικαὶ τάχιστα ὑπαγόμεναι ἀπὸ τὸν γενικὸν τῆς γλώσσης διάκοσμον καθίστανται γονιμώταται» Γλ. Μετ., 498. Χίλιες φορές τὸ λέει καὶ τὸ ξαναλέει (κ. Ἀπ. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, σ. 764, 1). Καὶ τὸ ἡμιόνων δίκην—πού νὰ τὸ χαίρεται! — σὰ φρασοῦλα καμαρωμένη, ὄχι ὅμως καὶ ζωντανὴ ὅπως τὸ αἴτροκε πού λέγαμε — ξαναρχεται καὶ τοῦτο νὰ μὰς φωτίσῃ (κ. ἱ. μ., σ. 582). Ὁ πῆ πὼς οἱ ξένες λέξεις παράγωγα δὲ μορφώνουνε!!

Μὰ σήμερα, χάρις στὸν κ. Μ. Α. Τριανταφυλλίδη, ἀνάγκη δὲν ἔχουμε νὰ ζοδέθουμε καιρὸ καὶ νὰ στεγνώνουμε καλαμάκια, γιὰ νὰ ποδογυρίσουμε τὰ βλαίστα λόγια τοῦ γλωσσολόγου. Ὁ κ. Μ. Α. Τριανταφυλλίδης στὸ μορφὸ του — κι ὁμορφοτυπωμένο βιβλίον (Συμβολαὶ εἰς τὴν νέαν ἐλληνικὴν. Ἑνηλασία ἢ ἰσοτέλεια; Μελέτη περὶ τῶν ξένων λέξεων τῆς νέας ἐλληνικῆς, ἐν Ἀθήναις, 1905 8ο, 168 σ.) εἰδείξε κι ἀπόδειξε, μεθοδικὰ, ἡσυχα, μ' ἕνα ὕψος σοβαρὸ κι ἀναντίλεχτο, σὺν ἄλλοις γλωσσολόγοις καὶ καλὸς ἄθρωπος, πὼς οἱ ξένες λέξεις βγάζουνε παράγωγα ὅσα θέλει (κ. κεφ. σ' Αἱ ξέναι λέξεις σχηματίζουσι παράγωγα καὶ σύνθετα, σ. 93—108). Πραδόξο νὰ γίνεται καὶ ζήτημα, ὅπως τὸ παρατηρεῖ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ὅλος ὁ κόσμος στὴν Ἀθήνα θάκουσε τᾶπειρα τὰ παράγωγα καὶ ζεθογαρώματα πού βγήκανε ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ μόνη δεκλάμα, δεκλαμάρω, δεκλαμάρισμα, δεκλαμαδῶρος, δεκλαματῆς, δεκλαμίτσα, αὐτορεκλαμάρισμα, αὐτορεκλαμαριζόμενοι, ἀλληλορεκλαμαριζόμενοι, ἀρχιρεκλαμαδῶρος, ψευτορεκλαμαδῶρος, δεκλαμίμαξα, προρεκλάμα, δεκλαμομανῆς, δεκλαμοφόρος, δεκλαμὸπληκτος, δεκλαμικῶς (κ. Τριαντ. σ. 93). Τὰ περισσότερα, καθὼς βλέπετε, τᾶφτιασε κιάλας ἡ καθαρέβουσα, ἡ φιληνάδα τοῦ κ. Χατζηδάκη, τοῦ ἴδιου πού κατηγορεῖ τίς ξένες λέξεις ἀημιόνων δίκην». Πιδ νόστιμο ἀκόμα, πού ἡ δεκλάμα εἶναι γιὰ βέβαιον δασκαλισμός, ἐπειδὴ καὶ θὰ πρωτοβγήκε σὲ κύκλους καλλιεργημένους, φημεριδογράφους καὶ δημοσιογράφους. Ἀφτὸι θὰ τὴν πῆραν ἀπὸ τὴ Γαλλία, ὅπου συνηθίζεται ἡ λέξη γιὰ σκοπούς ἐμπορικούς πιδ πολὺ παρὰ στὴν Ἰταλία. Λοιπὸν τὴ Γ ε c l a m e ἀντιγράψανε, καὶ γνωρίζοντας τὸ γένος γαλλικόν, τὴ μεταφράσανε καὶ ῥωμαϊκά ἢ δεκλάμα ἐνῶ ἂν τὴν εἶχε παρμένη ὁ λαός, δὲ θὰ καταλάβαινε τὸ γένος ἀπὸ τὴν προφορὰ—δεκλάμα—καὶ θὰ τὴν ἔλεγε πιδ πιθανὸν τὸ δεκλάμι, γιὰτί κ' ἡ σημασία κάπως οὐδέτερον.

Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης μὰς θυμίζει (σ. 104) καὶ τὸ κορδόνι πού ὀγδόντα παράγωγα καὶ ζεθογαρώματά του βρίσκονται στὴ Συναγωγή τοῦ Κομμανοῦδῃ! Δὲν τὴν ξεφύλλισε ποτέ του ὁ κ. Χατζηδάκης; Τόσο λίγο εἶναι ἄγονες ἀημιόνων δίκην [τί δίκην λίτε νᾶναι τούτη; Ἀδίκη θᾶναι, γιὰτί σήμερις ὁ λαός μας δὲν τὴ νοιώθει] οἱ ξένες λέξεις, πού συχνὰ μὰς βοηθοῦνε ὅταν ἡ καθαρέβουσα ἔρχεται νὰ μὰς ξεβγενίσῃ διώχνοντας ξένες λέξεις πού τίς

ἔχουμε ἀνάγκη. Τὴν πρόβα τῆς σκηνῆς μὰς τὴν ἔκαμε δοκιμὴ. Ὡστόσο στὸ Ἄστυ (29 Αὐγούστου, 1905, σ. 4, στ. 2) κάποιος χρειάστηκε νὰ μεταχειριστῆ τὸ ῥῆμα καὶ φυσικὰ τὸ εἶπε προβάρω. Πὼς νὰ τὸ πῆ; Δοκιμάζω; Ἀδύνατο. Ἡ σημασία του ἄλλη καὶ δὲν ταιριάζει διόλου. Ὡστε μὲ τὴ δοκιμὴ τῆς ἢ καθαρέβουσα μὰς φτώχυνε, ἀντὶς νὰ μὰς πλουτίσῃ.

Μαζωμένα εἶχα στὰ σημειωματάρια μου κάμποσα παράγωγα πού τὰ βαστοῦμε ἀπὸ ξένες λέξεις καὶ σκόπεβα νὰ σὰς τὰ καταλογίσω. Ὑστερις ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη, μοῦ φαίνεται παντάπασι περιττό. Μὲ τὴν ὥρα του δημοσιεύτηκε τὸ ἔργο του. Τώρα τᾶχουμε κι ἀπαντοῦμε μ' ἀφτὸ σὲ ἔσους πιάσουμε φιλονικίες μὰς, γιὰτί θαρῶ πὼς τὰ ζήτησε ὅλα. Καμιά μέρα, γιὰ τὸ κέρδος τὸ ἠθικό πού μὰς φέρουνε οἱ ξένες λέξεις, ἴσως πῶ δυὸ λόγια κι ὁ ἴδιος, ἂν τύχῃ νὰ κάμω κατόπι στὴν Ἀθήνα, ὅταν κατεβῶ, τὰνέγνωσμα πού ἔχω στὸ νοῦ μου γιὰ τοὺς δασκαλισμούς καὶ τοὺς ξενισμούς. Ἐνα μονάχα πρέπει ἐδῶ νὰ παρατηρήσουμε, ἀφοῦ μιλοῦμε γιὰ τὸν κ. Τριανταφυλλίδη. Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης εἶναι μαθητὴς τοῦ κ. Χατζηδάκη. Καταλαβαίνετε λοιπὸν ἀμέσως σὲ τί συμπέρασμα φτάνουμε. Ὁ μαθητὴς κάνει θροῦβαλα τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ δασκάλου. Γιατί; Γιατί τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ δασκάλου ἐπιστημονικὰ δὲν εἶτανε εἶτανε προσωπικά. Μὰς τὸ φανερώνει ἀφτὸ ἴδιος ὁ Χατζηδάκης, χτυπώντας τίς ξένες λέξεις, γιὰ νὰ μὰς χτυπήσῃ ἐμὰς, γιὰ νὰ χτυπήσῃ καὶ τίς λέξεις πού πλάθουμε, ἀφοῦ καὶ τοῦτες ἄγονες, τίς λέει, ὅπως καὶ τίς ξένες (κ. Ἀπ. στὸν ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ σ. 704, 1) δηλαδὴ γιὰ νὰ μάθῃ ὁ κόσμος πὼς ξένα γράφουμε κ' εἴμαστε ξένοι, ἄγονοι καὶ μεῖς ἀημιόνων δίκην», ὑποθέτω, ἐνῶ τὰ ποδείξαμε (Ζ. κ. Ἀ., 307—332) πόσο γόνιμα εἶναι τὰ νιοπλασμένα μὰς, μὰ δὲν τοῦ συμφέρει νὰ μελετήσῃ τὴν ἀπόδειξη οὔτε νὰ τὴν ἀναφέρῃ. Ἄς ἀφήσουμε ὅμως τώρα τὸν κ. Χατζηδάκη. Ἀπὸ τὰ προσωπικά, δὲ μοῦ λένε τί βγαίνει; Ναι, τί κερδίζει κανεὶς, σὺν τοῦ κυριέβει ἀνεμπόδιστα τὸ πάθος ψυχῆ καὶ νοῦ, σὺν τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ κρατηθῆ, ἐπειδὴ καὶ προτιμᾷ νὰ βγάλῃ τᾶχι του, ἐπειδὴ καὶ τοῦ φαίνεται πιδ ἐφκρίστο στὴ στιγμὴ νὰ φωνάξῃ, νὰ θυμῶνῃ, νὰ χτυπᾷ; Ἡ ἀσυνειδησία, μ' ἕνα λόγο τί ἀποτελέσματα φέρνει; Ἀποτελέσματα πού δὲν ἀλλάζουνε καὶ πού δὲν μπορεῖς νὰ τὰποφύγῃς. Ἐρχεται ὥρα—κ' ἔρχεται γλήγορα—πού ὁ ἄθρωπος πεθαίνει. Τὸ πρόσωπο χάνεται. Χάνονται μὰς τοῦ καὶ τὰ προσωπικά. Τότες τί ἀπομνήσκεις; Τίποτις. Ἡ ἐπιστήμη πάει μὲ τὸν ἄθρωπο, χάνεται καὶ δάφτη, ἀχώριστη ἀπὸ τὸ ἄτομο, πού δὲν κατάλαβε τὴν ἀλήθεια. Τὸ μόνον πού δὲ χάνεται εἶναι ἡ τιμὴ τῆς ψυχῆς, γιὰτί ἔχει κ' ἡ ψυχὴ τὴν τιμὴ της. Ἄμα δὲν ἔχει, ἄλλο πίσω σου δὲν ἀφίνεις παρὰ ὄνομα κακό.

Τὸ κακὸ τῶνομα, ὁ κ. Χατζηδάκης ἀρχίζει κι ἀπὸ τώρα νὰ τὸ χαίρεται στὴν Ἀθήνα τὴν ἴδια. Πῆγε κι ἀνακατώθηκε, γιὰ λόγους προσωπικούς σὲ ζήτημα ὅπου τοῦ εἶπαμε πὼς δὲν πρέπει νὰνακατῶνεται. (κ. Ἱ. μ., Β', 318—373).

Βλέπω σήμερα πὼς καὶ οἱ μαθητὰδες του ἔρχονται καὶ τοῦ δίνουνε μαθήματα. Καταλάβαινε τὸ πάθος καὶ τὸν παραιτοῦνε.

Λοιπὸν ἀημιόνων δίκην ἄγονα τὰ προσωπικά.

Ἡ καθαρῆδουσα καὶ τὰ κύρια ὀνόματα.

Ὁ πόλεμος γιὰ τίς ξένες λέξεις πάει ταίρι ταίρι με τὸν πόλεμο πού σηκώσανε γιὰ μερικά κύρια ὀνόματα. Πόλεμος ἄκριτος σὰν τοὺς ἄλλους. Σ' ἕνα του Ἰντερβιού, πού ἄλλοῦ τ' ἀναφέραμε, κατηγορήσε, περιέλασε μάλιστα τὸν Καρκαδίτσα ὁ κ. Σουρής, γιὰ τὸ ξώφυλλο τοῦ Ἀρχαιολόγου ὀρθογράφησε τὸνομά του Ἀντρέας καὶ ὄχι Ἀνδρέας.

Τὸ ὀρθογράφησε ὁ χριστιανὸς ὅπως τὸ λέει κάθε μέρα, ὅπως τὸ λέει καὶ ὁ Σουρής, σὰν τοῦ μιλιῆ.

Ἀπὸ πού εἶπαμε πὺ ἀπάνω δὲν εἶδανε ἀκόμη γραμμένη τὴ γλώσσα πού συνηθίζουμε στὴν κουβέντα καὶ ἀποροῦνε. Ἡ ἀκρισία τους βαστᾷ καὶ ἀπὸ καί.

Μὰ ὑπάρχουνε καὶ ἀκρισιές ἀπελπιστικές.

Ἰδοὺ ἄξαφνα ἕνας ἄθροπος πού λέγεται στὸν τόπο του Ντεληγιάννης καὶ ἄλλος πού λέγεται Μπουντούρης.

Νὰ μνήσκανε κ' οἱ δύο στὸ χωριό τους, μήτε θὰ τοὺς περνοῦσε νὰλλάζουνε τὸνομά τους. Ἐρχονται ὅμως στὴν Ἀθήνα. Ψηφίζονται βουλευτάδες. Γίνονται ὑπουργοί, πρωθυπουργοί. Παίζουνε ρόλο. Ἀμέσως πρέπει νὰ χαλάσουνε τὸνομά τους, νομίζοντας ἐννοεῖται πὺς τὸ διορθώνουνε, σὰ νὰ εἶχε τὸ δικαίωμα κανεὶς νὰ διορθώσῃ τὸνομά του τὸ φαμελιάτικο. Λοιπὸν ὁ Ντεληγιάννης θὰ γραφῆ Δηληγιάννης—μὰ παρακαλῶ γιὰ τὸ ὄχι καὶ Δηλιωάννης;—ὁ Μπουντούρης θὰ γραφῆ Βουδούρης!

Δὲ γνωρίζω ἔθνος στὸν κόσμο πού νὰ βλέπῃ κανεὶς τέτοια κωμωδία. Κωμωδία τραγική, ἐπειδὴ καὶ δὲν τὴν καταλαβαίνουμε ἴσια ἴσια ἐκείνοι πού μᾶς δίνουνε τὴν παράσταση. Δὲ φαντάζεται κανένας Γάλλο πολίτη πού στὸ χωριό του νὰ γράφεται B i d e l καὶ ἄμα φτάσῃ στὸ Παρίσι νὰ γράφεται V i t e l. Πολλοὶ μάλιστα στὴ Γαλλία ἔχουνε ὀνόματα ἢ πρόστυχα ἢ κωμικά ἢ κάποτε καὶ ἄτοπα, Chausson—πού εἶτανε τὸνομα ἐνὸς πολὺ ἀξίου μουσικοῦ—Melon, Letortu, Prumier, Torchon, Boulanger—ὁ περίφημος ὁ Boulanger, δηλαδὴ Φωμάς—Boucher—ὁ μακελλάρης—Levilain, Brisecul, Labitte. Κανένας ἀπ' ἀφτοὺς δὲν τὸ στοχάστηκε στὴ ζωὴ του νὰ διορθώσῃ τὸνομά του.

Ἀπὸ τέτοια βλέπουμε πὺς λίγο προχωρημένους εἶναι ὁ πολιτισμὸς στὴν Ἑλλάδα. Περηφάνεια μεγάλη, ἀτομικὸ φιλότιμο περίσσιο· συναίσθησις τῆς ἀτομικῆς ἀξιοπρέπειας, λίγη, κάποτε καὶ καμιά. Συνάμα καὶ ψεφτομάθησις. Πὺς μπορεῖ ἄλλιως, ἀπὸ ἀπαρχῆς ὄλα ἢ καθαρῆδουσα τὰ ψεφτῶνε. Ὁ Ντεληγιάννης καὶ ὁ Μπουντούρης—γιὰ τὰ ὀνόματα μιλοῦν, τὰ πρόσωπα δὲν τὰ κοιτάζω—ἀλλάζουνε τὸνομά τους, ὄχι γιὰ τὸ λόγο πού εἶναι ξένα—ξένα, με τὴ σημασία πού τὸ παίρνουνε, μνήσκουνε ἀκόμη καὶ σὰν τὰλλάξῃς—μὰ γιὰ τὸ νομίζουνε πὺς στὴ γλώσσα μᾶς δὲν ἔχουμε νι καὶ μι. Ἀφτά, λέει, ἑλληνικά δὲν εἶναι.

Τὶ νὰ κάμῃς ὡστόσο πού ἡ ἐπιστήμη—λίγη ἐπιστήμη καὶ λίγη προσοχὴ σοῦ ἀποδείχνουνε πὺς τὸ νι καὶ τὸ μι τὰ εἶχαμε πάντα καὶ τᾶχουμε στὴ γλώσσα μᾶς ὄλα; Τὶ ἄλλο βγαίνει ἀπὸ τὸ διορθῶμα τὸ καμαρωμένο παρὰ ἢ ἀμάθεια τοῦ διορθωτῆ; Ἄν τὰ διορθώνουνε γιὰ τὴν Ἑβρώπη, χαμένος ὁ κόπος. Στὴν Ἑβρώπη τὰ ξέρουνε, τώρα καιρός. Τὶ φελᾷ κιόλας; Μήπως ἀλλάζει με τὴν ὀρθο-

γραφία ἢ προφορὰ; Μήπως κάθε μέρα δὲ λένε Ντεληγιάννης, με νι, Μπουντούρης, με νι καὶ με μι; Λοιπὸν τί κατωρθώσαμε; Ὁ Ῥωμιὸς χτίζει στὸν ἄερα πύργους πού δὲν ἔχουνε μήτε τοῦ ὄνειρου τὴν ὁμορφιά, ἐπειδὴ δὲν εἶναι κούφιοι πύργοι, παρὰ φουσκωμένοι μ' ὄλο τὸ πάχος τῆς ψεφτιᾶς, πού μιά μέρα θὰ πέσουνε νὰ τοῦ πλακώσουνε τὸ κεφάλι.

Κ' εἶναι τόντις, ὅπως εἶπαμε, νὰ πελπιζέσαι γιὰ τὸ ἔθνος. (1)

Ἐν τῷ πρυτανεῖῳ διτεῖσθαι.

Ἄς ἐρθομε πιά, τελειώνοντας ἀφτό μᾶς τὸ κεφάλαιο, στὸ πὺ ἄκριτο καὶ στὸ πὺ ἄιμο ἀπ' ὄλα ξεστομίσαν ἐναντίο μᾶς. Ἀφτοῦ καὶ καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο δὲ ντράπηκε νὰ μᾶς συκοφαντήσῃ, ἄς ἐρθομε λοιπὸν καὶ στὸ ζήτημα τοῦ παρᾶ. Μὲ δύο λόγια. Πού καὶ γιὰ ποῖο σκοπὸ ζοδεβουνται ἄπειρα μιλλιούνια, ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν κυβέρνησι, μὰ καὶ ἀπὸ ἄπλους πολίτες; Ὅλα γιὰ τὴν καθαρῆδουσα. Ἐγὼ τώρα καὶ φίλοι μᾶς πολλοὶ τᾶχουμε γιὰ ὄλα ἔθνη ἐθνικὸ νὰ ζοδεβουνται τόσα χρήματα. Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ βλάψῃ περισσότερο τὴν Ἑλλάδα, τίποτα νὰ ὠφελήσῃ περισσότερο τοὺς Σλάβους. Δὲν εἶπαμε ὅμως ποτὲ μᾶς πὺς ἀπὸ τοὺς Σλάβους πλερώνεται μήτε ἡ κυβέρνησι μήτε ὁ Σύλλογος τοῦ κ. Βικέλα. Χτύπησα καὶ τὸ Σύλλογο καὶ τὸν Πρόεδρό του σὲ ὄλα. Μόνο τέτοια κατηγορητὰ καὶ τέτοιες ἀτιμιές δὲν ξέρουμε.

Θυσίαι κάνουμε, ναί. Κάνω καὶ γὼ μερικές, πιώτερες βέβαια παρὰ πού σηκώνει τὸ πουργί μου. Μοιράζουμε βιβλία, πλερώνω γιὰ νὰ τυπώσω τὰ δικὰ μου, χάρισμα τὰ στέλω, ἐνῶ δὲ βλέπω τί δὲν ἔπρεπε νὰ κάμουνε γιὰ μᾶς καὶ Κυβέρνησι καὶ Πανεπιστήμιο καὶ ἄπλοι πολίτες. Ἐνα ἔχω νὰ τοὺς ἀποκριθῶ. «Ὅκ ἐστ' ὅτι μᾶλλον, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πρέπει οὕτως, ὡς τὸν τοιοῦτον ἄνδρα ἐν Πρυτανεῖῳ

1) Οἱ δικοὶ μᾶς ἐννοεῖται δὲν μπορούσανε παρὰ νὰ κολουθῶσανε ἀντίθετο σύστημα ὡς καὶ στὴν τοπωνυμία, πού ἀλήθεια θελεῖ διορθῶσι. Μὰ ὄχι πάντα. Βλέπω, λ.χ., μερικοὺς φίλους μᾶς πού γράφουνε τώρα Κηβισιά με τὸν Πάλλη πού νομίζω τᾶγραψε πρῶτος. Πολὺ ταπεινὰ πρέπει νὰ τὸ μολογήσω πὺς ἀκόμη δὲν κατάλαβα γιὰ τὸ. Ἐρῶ τὴν Κηβισιά, μίλησα καὶ με τοὺς Κηβισιώτες, πῆγαινα καὶ κουβεντιάζαμε μαζὶ—ἀθάνατες ὥρες τῆς ζωῆς μου!—κάτω στὰμπέλια πού βρίσκονται ἀνεβαίνοντας πρὸς τὸ Τατόι, κοντὰ σ' ἕνα ῤημοκλήσι... Ἀρβανίτες οἱ περισσότεροι. Τὸ β πού μπῆκε στὴ θέση τοῦ φ θὰ τᾶφρε ὑποθέτω καμιά ντόπια προφορὰ, καμιά ντόπια φωνολογία. Ὅστόσο τοὺς ἄκουσα καὶ τοὺς ἴδιους νὰ λένε τὸν τόπο τοὺς Κηβισιά, πάει νὰ πῆ πὺς παραδεχτήκανε τὸν τύπο τὸν κοινὸ, γιὰ τὴν κοινὴ γλώσσα λόγο κανένα δὲν ἔχει τὸ φ νὰ γίνῃ β. Ἐμεῖς τώρα ἐγῆκαμε πὺς ντοπιοὶ καὶ ἀπὸ τοὺς ντόπιους, πὺς ἔξυνοι καὶ ἀπὸ τοὺς Κηβισιώτες. Τότες ἐγὼ λέω νὰ περατώσομε τὸ ἔργο μᾶς καὶ κάθε φορὰ πού μιλοῦμε γιὰ τὴν Κηβισιά, νὰ μιλοῦμε κηβισιώτικα. Ἐτσι θὰ φανοῦμε πὺς πιστοὶ ἀκόμη στὴν ἀλήθεια. Ἦθελα ὅμως νὰ μάθω τί σκοπὸ κυνηγοῦμε τὸ κάτω κάτω. Θάρῃ πὺς εἶναι ὁ σκοπὸς μᾶς νὰ διδάσκαται μιά μέρα ἢ δημοτικὴ στὰ σχολεῖα. Νὰ λοιπὸν ἕνας τύπος, ἢ Κηβισιά, πού εἶναι σύμφωνος σὲ ὄλα με τὴν ἐθνικὴ γραμματικὴ, πού εἶναι συνάμα καὶ ὁ ἐπιστημὸς τύπος. Τὶ ἄλλο γυρέθουμε; Μοῦ φαίνεται πὺς κάποτε βάζουμε στὸ ἴδιο ποδάρι πράματα πού μεγάλη διαφορὰ τὰ χωρίζει. Ἀπαραίτητο, ναί, ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐπιστήμη νὰ ξέρῃ πὺς ἢ Θῆβα λέγεται ἀπὸ τοὺς ντόπιους Φῆβα καὶ ἢ Κηβισιά Κηβισιά. Μὰ ἢ γραφτὴ γλώσσα, πού εἶναι κοινὴ, διαλέγει καὶ διαλέγει τὰ ἐθνικά.

σιτεῖσθαι. (Πλάτ. Ἀπολ. Σ. 36). Ἐτσι ἔλεγε ὁ Σωκράτης. Τοῦ μῶ καὶ γὼ σήμερα νὰ πῶ τὸ ἴδιο.

Χωρὶς ἀριθμὸ.

Εἶναι τουλάχιστο θεοῦ χάρα, πού τὸ ζήτημα ἔχει μεγάλη ποικιλία. Δὲν εἶσαι ἀναγκασμένος ὄλο νὰ δέρεσαι καὶ νὰ κλαῖς. Πολλὲς φορὲς γελᾷς. Γελᾷς ἄξαφνα με τὸ χαριτωμένο μᾶς τὸν παλιὸ τὸ φίλο, με τὸ Ζαχαρένιο τὸν Ξενοπούλο μᾶς. Γελᾷς, ἐπειδὴ, ὅσο Ζαχαρένιο καὶ ἂν τὸ ξέρουμε, ὁ Ξενοπούλος θυμώνει. Δὲ θυμώνει τὸ μεγάλο τὸ θυμὸ τῆς ἀλήθειας, τὸ θυμὸ τοῦ ποιητῆ. Ἀπὸ φιλότιμο θυμώνει. Στὰ Παναθήναια (31 τοῦ Μαγιοῦ, 1905. σ. 127, στ. 1-2) ἀνάφτει γιὰ τὸ δὲν παινέσαμε τὰ ἔργα του ὅπως τοὺς ἀξίζει. «Ἡ πρόσκλησις ὅμως πού μᾶς κάμνει, νὰ γράψω κ' ἐγὼ ἕνα βιβλίον (! δὲ νὰ τοῦ δείξω πὺς γράφεται ἡ γλώσσα ! [τὰ ἐπιφωνηματικὰ δικὰ του, σὰς παρακαλῶ]), εἶνε, τὸν διαβεβαίω, ἀτυχεστάτη Ὁ κ. Ψυχῆρης ἔπρεπε δὲ νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἔχω γράψῃ πολλὰ ἔως τώρα, καὶ πολὺ καλλιτέρες ἀπὸ πολλῶν... ὅτι καὶ εἰς τὴν «ἐθνικὴν γλώσσαν» ἀκόμη, προσφέρω μεγαλειτέρων ἴσως ἐκδοῦλευσιν ἀπὸ κάθε ἄλλον, διότι τὰ δηγήματά μου κυκλοφοροῦν [δικὰ του, παρακαλῶ, καὶ τὰ κερτὰ γράμματα] καὶ διαβάζονται... [δικὰ του καὶ ὑποσηωπητικά]. Ἄλλ' ἀπὸ ἄνθρωπον [ἐμένα θὰ ἐνοῶ] πού θὰ εἴρηκε π.χ. ὅτι ὁ «Ἐρωσ ἐσταυρωμένος» [δικὰ του καὶ τὰ σφηνώματα] δὲν ἀξίζει τίποτα, διότι κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς νέας γλώσσης [θᾶναι ὑποθέτω καὶ τὸ πνεῦμα δικό του πολὺ περισσότερο παρὰ τῆς γλώσσης] ἔπρεπε νὰ γράψῃ «Ἐρωσιος [iii] σταβρωμένος [σταβρωμένος, ναί, χωρὶς ε, ὅπως καὶ τὸ λένε γιὰ τὸν Ἐρωσιος, δὲν καταλαβαίνω], φυσικά δὲν περιμένω καλλιτέραν κριτικὴν τῶν δηγημάτων μου».

Βλέπετε τὴν ἀκαρίτια μου. Δὲν ὀμολόγησα τὸν «Ἐρωσ ἐσταυρωμένος», τὸν ἄλλαξ μάλιστα καὶ τὸν ἕκαμα Ἐρωσιος, με νι ἄγνωστὸ μου. Δὲν ὀμολόγησα οὔτε τὰ δηγήματα τοῦ περιφημοῦ δηγηματογράφου. Λέξῃ δὲν εἶπα μήτε γιὰ τὸν Κόκκινο Βράχο (κ. Παναθ., ἔ. ἀρ., σ. 115), μήτε γιὰ τὸ Φοῦρα (κ. Παναθ., 30 τοῦ Θεριστῆ 1903, 548—551) μήτε γιὰ τὴν σπαρκατικὴ Ἡνοῆ Φθινοπώρου (κ. Παναθ. 15 τοῦ Ἀη Δημήτρη, 1903, σ. 19—21), με μιά ὠραία εἰκόνα κάτω (σ. 21), μήτε γιὰ σωρὸ σωρὸ ἄλλα πολὺ πὺς ψυχολογημένα καὶ ἀπὸ τὴ Ζωὴ καὶ Ἀγάπη καὶ ἀπὸ τὴ Ζούλια. Ὅστόσο ἄδικο ἔχει ὁ Ξενοπούλος ἂν πιστέβει πὺς τὸν ζουλέσω. Τὸ ἐναντίο. Ἴσως ἰδιαιτέρη μελέτη δὲν μπορῶ νὰ τοῦ κχω κα- θῶς τὸ ἔλπιζα, ἐπειδὴ τί νὰ σὰς πῶ; μελέτη γίνε- ται ἀπάνω στὸ Σουρῆ ἀπάνω στὸν Ξενοπούλο πὺς δύ- σκολο. Μὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ πάντα μου τὸν θυμοῦμαι. Δὲν μπορῶ κιόλας νὰ τὸν ξεχάσω μιά μέρα πού στὰ 1893—τί λέτε; νὰ μνημονικὸ τῆς ἀγάπης!—κου- βεντιάζαμε μαζὶ ἐδὸ Σταδίου. Ἐβρεχε. Ἡ πὺς σω- στὰ εἶχε βρέξει καὶ ἀποβρέξει. Ὁ γαλαξίος ὁ οὐρανὸς εἰδειχε ἀκόμη ἀψηλὰ κατὶ διάφανες κιστρινολερκες χαραμάδες, κατὶ θολὰδες ἀσπρόμουντες πού τερνόν- τανε δῶθε καθε σὰν τὰ βέλα. Στὴ μέση τοῦ δρό- μου, ποτάμι μονάχο. Τὰ πεζοδρομια στεγνά. Στεκό- μαστε με τὸν Ξενοπούλο κοντὰ στὴ Μινέρβα. Τοῦ μι- λοῦσα γιὰ τὴ γλώσσα, γιὰ τὴν τέχνη, γιὰ τὴν ποίηση, γιὰ χίλια ἰδανικά, καὶ με συνέπαιρνε τὸ μεγαλεῖο τῆς στιγμῆς ἐκείνης, τὸ φῶς πού γλυκοπά- λεβε με σύννεφα διαβατάρικα, στὴν Ἀθήνα. Παρατή- ρησα ὅμως πὺς ἐνῶ βγῆρα ὁ φίλος μου ὁ Ξενοπού-

λος ἀνασκοῦμπωσε τὸ πανταλονάκι του καὶ μὲ μάτι ζαχαροχαμηλωμένο κοίταζε ἀντίκρου τὸ πεζοδρόμι. Φαίνεται πὼς εἶχε πέρα δουλειὰ καὶ συλλογιότανε πὼς νὰ περάσῃ. Ἀπὸ τότες ἔτσι τονὲ φαντάζουμαι πάντα' δὲν ξέρει πὼς νὰ πῆ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά στὴν ἄλλη, βλέπει τὸ δρόμο, βλέπει τὴ λάσπη, ὅσο τοῦ λείει κανέναν γιὰ ποίηση καὶ ἰδανικά.

Φοβοῦμαι μήπως καὶ πάλι κοίταζε τάντικρονὸ πεζοδρόμι, ὅταν ἔγραψε στὰ Παναθηναία (Μάρτη, 31, 1905, σ. 377) γιὰ τὴ Ζωὴ καὶ Ἀγάπη μου. Ὁ ἀγαθὸς μας ὁ Ξενόπουλος θέλησε νὰ κάμῃ ἄρθρο ἀπὸ κείνα πού στὸ Παρίσι λέγονται *roses* ἀπὸ τὸνομα τοῦ φορμιουῦ, δηλαδὴ ἄρθρα πού σὲ χαδέθουνε τάχα καὶ ὡς τόσο σὲ ἀραχνίζουνε, ὅπως τὸ φορμί πού ἐστὶ τὸ θαρξέεις ἄλογο καὶ ἀπὸ σοῦ βγάξει τὰ κόκκαλα. Τέτοιον εἶδος ἄρθρα θὰ τὰ γνώριζε ὁ γέρο Πλούταρχος, σὰ λέγει πὼς «ἀδάνουσι μᾶλλον οἱ διὰ τῶν εὐφήμων ὀνειδίζοντες» *Guaesi con v. II, 1, 6*. Ῥωμαίικα, μπορεῖ νὰ τὰ πούμε γατοσκυλίσια ἢ σὰ μοῦ βρῆτε ὄνομα καλῆτερο καὶ θὰ ὑπάρχη—τὸ παραδέχομαι ἀμέσως. Ὁ Ξενόπουλος δὲν εἶναι πολὺ προχωρημένος στὴ δύσκολη τὴν τέχνη τοῦ ἄρθρου τοῦ γατοσκυλίσου. Ὅποιος θέλει νὰ μὲ φορήσῃ, πρέπει πρῶτα νὰ μοῦ ζητήσῃ μερικὲς συμβουλές, καὶ γὰρ τοῦ δίνω, γιατί τὰ κουτσά μου καὶ τὰ στραβά μου ἴσως νὰ τὰ μελέτησα περισσότερο ἀπὸ κείνους πού μὲ χτυποῦνε, δίχως ποτέ τους νὰ βροῦνε τὸ σωστὸ μέρος. Ὁ κατημένος ὁ Γρηγόρης μας ἔγραψε τῆρο του ὅπως μπόρεσε. Θὰ τοῦ τὸ παραγγείλανε στὰ Παναθηναία καὶ σὰν πιστὸ κοπέλι, πῆρε χαρτί καὶ τῆγραψε. Δὲν κατάλαβε ὅμως πὼς ἀδιάφορο μὲ τί τρόπο κρίνει τὸ ἔργο μου ὁ Ξενόπουλος καὶ πὼς ἡ ἐπίκρισή του εἶναι ἀναχρονισμὸς. Κι ἀλήθεια, μιὰ φορὰ κ' ἔναν καιρὸ, τὰ βιβλία τὰ γραμμένα στὴ δημοτικῇ, ἄλλους κριτάδες δὲν εἶχαν ἀπὸ τοὺς ντόπιους. Ἐνας Σολωμὸς, ἕνας Βαλαωρίτης, ἕνας Τυπάλδος προσμένανε τότες πὼς θὰ τοὺς κρίνουνε οἱ Ξενόπουλοι τῆς ἐποχῆς τους. Συχνὰ μῆτε μιὰ ἐπίκριση δὲν τους φιλέθανε καὶ κάποτες ὁ δύστυχος ὁ ποιητῆς ἀπελιζότανε μ' ἕνα γράμμα ὅπου κανέναν φωστῆρα τῆς κριτικῆς ἢ καὶ κανέναν ἄλλον τὸν πείραζε πῆτηδες, γιὰ νὰ τὸν ἀποθαξέβῃ καὶ τοὺς ἀποθαξέβουνε τόντες, ἐπειδὴ θέλει, ἐπειδὴ μάλιστα ἔχει ἀνάγκη ὁ ποιητῆς νὰκούσῃ ἕνα λόγος καλὸ, ἕνα δίκιο λόγος, καὶ δὲ βλέπανε γύρω τους παρά ζούλια καὶ μῖσος, ἢ ἀπλὸ φιλότιμο, τὸ φιλότιμο ἐκεῖνο πού καὶ στοῦ ἀνώτερου τῆ μῦτη ἀνήθελά σου σὲ σπρώχνει νὰ βάλῃς τὰ γυαλιὰ τὰ δικά σου. Μὰ σήμερα τὰ δημοτικὰ κρίνονται στὴν Ἑβρώπη. Ὁ ποιητῆς δὲν ἔχει πιά νὰ φοβηθῇ τὸν κρισογράφο, ἔχει ὁ κρισογράφος νὰ φοβηθῇ τὸν ποιητῆ, ἅμα τὸν κρίνῃ ὅπως τοῦ καπνίσῃ. Κρίθηκε ἡ Ζωὴ καὶ Ἀγάπη σὲ κάμπουσεσ φημερίδες (κ. *Le Temps*, 27 τοῦ Χριστοῦ, 1904, σ. 4, στ. 4, τοῦ *E. Pottier*—δέκα γραμμίτσες, μέλι μονάχο *Cronache della Civiltà ellenolatina*, 30 gennaio — 20 febbraio 1905, σ. 461—462, τοῦ Μαρίνου Σιγούρου *Journal de Geneve* 6 τοῦ Φλεβάρη, 1905, σ. 2, στ. 1-3· νὰ τὸ διαβάσῃ ὁ Ξενόπουλος! *il Margozzo*, 5 Marzo, 1905, σ. 3, στ. 5-6, 4, στ. 6, τοῦ *P. E. Pavolini*—καὶ τί ἄρθρο! *Deutsche Literaturzeitung*, 1905, 2082—2084, τοῦ *A. Thumb*, κτλ. κτλ.). Κ' ἔνοσεται δὲ μιλῶ γιὰ τὰ γράμματα πού ἔλαβα καὶ λαβαίνω. 1)

1) Δὲν εἶναι κιάλας ἀνάγκη νὰναφέρω ἄρθρα γραμ-

Λοιπὸν ὅταν ὁ Ξενόπουλος ἔρχεται καὶ κρίνει τὴν οὐσία τοῦ βιβλίου μου, τὴ φιλολογικῇ του τὴν ἀξία καὶ φυσικὰ δὲν τὸ βρίσκει πρωτότυπο μῆτε καλλιτεχνικὸ—περίεργο πού κατάντησε κοινοτυπία νὰ τὸ λένε ἀπὸ ἴσια ἴσια γιὰ ὅλα τὰ πρωτότυπα καὶ καλλιτεχνημένα—ὅταν ὁ ζαχαροζυδάτος μας Ζακυθιανὸς ἀποφασίζει: τί θὰ πῆ ψυχολογία καὶ τί δὲ θὰ πῆ, δὲ σημαίνει πὼς κρίνει, σημαίνει πὼς κάθεται στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ θὰ τὸν ἀφήσω καὶ γιὰ τοῦτο θὰ ζητάσω μόνο, στὸ μακρινὸ του τῆρο, κάτι νόστιμα γλωσσικά, ἐπειδὴ μὲ τὴ γλωσσολογία του μνήσκουμε στὴν Ἀθήνα, μάλιστα καὶ στὰ Παναθηναία.

Νὰ μὴ σὰς τὸ κρύφτω, τρίβοντας τὰ μάτιξ μου διάβαζα ὅσα γράφει ὁ Ξενόπουλος γιὰ τὴ γλώσσα τῆς Ζωῆς καὶ Ἀγάπης, γιατί ὁ Ξενόπουλος θυμάνει καὶ μὲ τὴ γλώσσα μου. «Καὶ ὄλ' αὐτά, εἰς μιὰν γλώσσαν—ὡ θεέ μου, τί γλώσσα!—... πρέπει νὰ τὴν μεταφράζετε εἰς τὴν Ῥωμαίικην γλώσσαν, διὰ νὰ βγάξετε νόημα ἢ καὶ νὰ μὴ βγάξετε διόλου... Ὀρισμένως δὲν εἶνε ἡ ἑλληνικῇ. Εἶνε τὸ παραδοξότερον *ισάτρα-πάτρα*—ἡ *charabia* διὰ νὰ μὲ καταλάβῃ καλλίτερα ὁ κ. Ψυχάρης,—πού θὰ ἤμπορούσε νὰ ἐπινοήσῃ, ὁ ἀστειότερος πικροδὸς τῆς μαλλιάρῆς γλώσσας... εἶνε ἄψυχη· δὲν ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἑλληνικόν· φαίνεται γραμμένη ἀπὸ ξένον, πού ἔχει πολλὰ βιβλία, πολλὴν τόλμη, μεγάλην αὐθαιρεσίαν ἀλλὰ ὀλίγον, ὀλιγίστον αἴσθημα, καὶ—ἀνεξήγητον [ἔχει δίκιο]—πολὺ ὀλιγώτερον ἀφ' ὅσον φαίνεται εἰς παλαιότερα βιβλία του.»

Κοιτάξτε τώρα πού καὶ μένα μοῦ φαίνεται ἀνεξήγητο πὼς γιὰ νὰποδείξῃ πὼς γράφω σὰν τὸν ξένο, πῆγε νὰ ξεκαλίση λέξεις πού μόνο Ῥωμαῖος, ζουτηγμένους στὰ Ῥωμαίικα, μπορεῖ νὰ τίς φτειάσῃ—δηλαδὴ ὅταν οἱ λέξεις δὲν εἶναι πιά καὶ φτειασμένες ἀπὸ τὸ λαὸ, καὶ πασίγνωστες, ὅπως μερικὲς ἀπὸ κείνες πού καταταράζανε τὸ γλυκὸ μας τὸ γλωσσολόγο. Ἀνάμεσα στους ἄρους πού φτειάνω, στους ἀνύπαρχους καὶ τοὺς ἀφάνταστους, λογαριάζει ὁ χαριτωμένος μας ὁ φίλος τοὺς ἀκόλουθους, πρόβαλνε, *σιναχώρια* (ἐπειδὴ ξέρει: *σιενός, σιενό*, ἢ *σιναχώρια* τοῦ φάνηκε ἀπίστεφτη), βέβιο (παίρνει καὶ δίνει στὴν Πόλη· μὰ ἐγὼ δὲν τὸ βάζω παντοῦ· κάπου, ἔτσι σὰν πῶ ἀπλοῦτσικο καὶ ἀθῶο), *σιρασιά, κάλυβαν, ἡουχάδα* (πού τὸ συνηθίζουνε κιάλας στὴ Ζάκυθο!), *ἔκρυβε* (καὶ τοῦτο κάποτες κρύβγει περισσότερο ἀπὸ τὸ κρύφτει). Παράξενους τύπους νομίζει καὶ ἀφτοὺς ἰδῶ, *νοιανός* (ἡ γλώσσα μας ἔχει τάση στὴν κατάληξη *-ανός*), *δεντροφορεμένος, ιεροῦς, δρομοσιά* (ἔχει *δρομοσιά*, μὲ *ο*, καθὼς τὸ γράφει), *ζωωσιά, σιγανόσαχλα, συνέπαρμα, ξαποζουμῶνουμε*. Τόσο ξέρει τὴ γλώσσα καὶ τόσο τάφτι του τὴ νοιώθει! Νὰ παρατηρήσουμε κιάλας πὼς ἐπειδὴ καὶ δὲ γράφθηκε ἡ γλώσσα μας ὡς τώρα, κάθε φορὰ πού ἀποχωρίζουμε κανέναν τύπο ἀπὸ τὸ κείμενο, ταραξέται ὁ δάσκαλος. Μὲ τὸ κείμενο μαζί, στὴ θέση του ὁ καθέναν, τρέχουνε ὅλοι τους νερό.

Δὲν τοῦ φτάνει ὅμως νὰ ξεσηκῶνῃ μιὰ λέξη ἀπὸ δῶ καὶ μιὰν ἀπὸ κεῖ. Τοῦ χρωστῶ ἀκόμη πολὺτιμες, σοφὲς ὁδηγίες. Ἀντί ἐκεῖνο πού ἔγραψα γιὰ τὸ Γιάννη, σὰν ἀρχίσει νὰ σέρνεται *φειδοροπῆς*, θέλει νὰ τὸ πῶ *φειδοσέρνουμαι*. Κ' ἔτσι, λέει, θὰ-

μένα στὴν Ἑβρώπη. Τὴν κριτικῇ τοῦ Ξενόπουλου γιὰ τὴ Ζωὴ καὶ Ἀγάπη, τὴν κρίνανε δημόσια καὶ στὴν Ἑλλάδα, κ. Νουμᾶ, ἀρ. 144, 17 τοῦ Ἀπρίλη, 1905, σ. 10, 1-2, Παναθηναίικα γλέντια, τοῦ Κόντε-Βαλέρη.

κρυφτα καλῆτερα τὸ φίδι (κ. *Z. καὶ Ἀγ.* 309, 1) 1) Πὼς νὰ τοῦ δώσῃ κανεὶς νὰ καταλάβῃ; Πράματα πού ἢ τὰ χωρεῖ ὁ νοῦς σου ἢ δὲν τὰ χωρεῖ. Ἄς δοκιμάσουμε ὡστόσο. Νά, ὁ κ. Γ. Ξενόπουλος, ἄξια βέβαια πὼς δὲ φειδοσέρνεται στὸ ἄρθρο του. Μὰ προσπαθεῖ νὰ χύσῃ μέσα *φαιδοροπῆς*. Μπορεῖ τώρα νὰ καταλάβῃ.

Πολὺ ξαφνιαστικὸ—πού τὸ λείει κάπου *ἐξαφνίζόμεθα* (ἐλευθερά μικτῇ)—μὲ τοὺς ἀχνούς μου, γιατί γράφω πὼς τὰ ζῶα εἶχανε κριάσι κ' ἔλιωνε (ἔχι ἔλιωνε) στὸ στόμα. Λοιπὸν ὁ Γιάννης τοὺς κατάνηκε. «Εἰς ἄλλο μέρος πάλιν ἀποδεικνύεται ὡς φανερά, ὅτι δὲν ἤξεύρει τί θὰ πῆ ἄχνος. Εἰδερμὴ δὲν θὰ ἔγραφεν ὅτι οἱ ἄχνιοι πού ἤξεν ὁ Πετρογιάννης εἶχαν κριάσι ([δικό του ἀπὸ]) πού ἔλιωνε στὸ στόμα ([καὶ τοῦτα]) καὶ ὅτι τοὺς ἄνοιγε καὶ... [δικό του] τοὺς ἐκατάπιε ([καὶ τὰ τρία χτήμα του]).» Νομίζει ὁ Ξενόπουλος, ὑποθέτω, πὼς τὸ κρέας λέγεται μόνο γιὰ τὰ σαχτά ἢ γιὰ τὸν ἄθρωπο. Δὲ συλλογίστηκε πὼς τὸ λένε ὡς καὶ γιὰ τὰ ψάρια· αὐτὸ τὸ ψάρι ἔχει μαλακὸν κρέας», *Λεξ. Βλάχου*· αἰδίως, τὰ μυῶδη μέρη, τὸ κρέας τῶν τετραπόδων, τῶν πτηνῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἰχθύων ὡς τροφή». *Λεξ. Κορομηλά*, 1861. Τὸ εἶπα μάλιστα κριάσι, γιὰ νὰ τὸ ξεχωρίσω καπὼς ἀπὸ τὸ γνωστὸ καὶ συνηθισμένον κρέας. Πὼς νὰ τὸ πῆ κανεὶς; Τὸ παχὶ; Τὸ παχὶ πού ἔλιωνε στὸ στόμα; *Λαμπρὰ Ῥωμαίικα!* Λίανον ὅμως καὶ παραλιώνει, σὰν εἶναι παχὴς ὁ ἄχνος, ὅχι μόνο στους τόπους ἐκεῖνους ὅπου ἔχουνε μέγεθος ἐξαιρετικὸ, μὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἐνοσείται μάλιστα πὼς τοὺς καταπίνεις, καθὼς καὶ ἰτὰ στρεΐδια τὰ τρώς. Δὲ σημαίνει ἀπὸ πὼς ἔφαγες καὶ τὰ ὄστρακα μαζί. Ἄρθρα τοῦ Ξενόπουλου δὲν εἶναι.

Ἀκούστε πιά καὶ τὸ νοστιμώτερο. Μιλοῦσα τὸν Ὑπερόλογό μου (σ. 293) γιὰ δημόσια μαθήματα ὅπου συγνάξει κόσμος καὶ κοσμάκης· ἔρχονται γράφω, ἀλογιῶ λογιῶ ἐπιστήμονες, διαλέγοντας ὁ καθένας ὅποιο θέμα τοῦ κρέσει, ὅποιος εἶναι καὶ τῆς ειδικότητάς του, γιὰ νὰ πάρουνε ἢ καμιά ἰδέα ἢ καμιά γνώση ἀπὸ τίς πῶ ἀπλῆς καὶ τίς πῶ καθάρεις οἱ ἀκουσάδες, πού θὰ μπορούσαμε ἴσως καλῆτερα καὶ ἀκουσάδες νὰ τοὺς ὀνομάσουμε, γιατί ἀπὸ ἀμέσως τὸ καταλαβαίνει ὁ πῶ ἀγράμματος καὶ προσέχει». Ἀδύνατο νὰ παρηνθηθῇ. Ἔτσι δὲν εἶναι: Ἀδύνατο νὰ μὴ νοιώσῃ κανεὶς τί θὰ πῆ ἀκουσάδες στὸ μέρος ὅπου τὸ βάζω. Διαβάστε τώρα τὸν παινεμένο μας κρισογράφο· «Πρέπει, μὰ τὴν ἀλήθειαν, νὰ ζῆ κανεὶς εἰς τὸ Παρίσι, ἀπομονωμένος μὲ τὰ βιβλία του, διὰ νὰ γνοῖσῃ ὅτι ὁ λαὸς λέγει μὲν ἀκουσῆς, ἀλλ' ἔνοσῃ τὸν ὠτακουστῆν καὶ τὸν καταδότην».

Λοιπὸν ὁ λαὸς, σὰ δὲ τὴ λέξη ἐκεῖ πού τὴν ἔχω, θὰ καταλάβῃ πὼς γιὰ σπιούνους μιλῶ; Δὲν πιστέτω. Ξενόπουλος δὲν εἶναι. Μὰ τί σημαίνει κιάλας ἢ φράση· «ὁ λαὸς λέγει μὲν ἀκουσῆς, ἀλλ' ἔνοσῃ» κτλ.; Πότε σπούδασε ὁ Ξενόπουλος τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ; Τί κύρος ἔχει ὁ λόγος του; Κανένα. Καὶ τόντες ἀπὸ ἄλλους Ἀθηναίους ἔμαθα πὼς ὁ ἀκουσῆς δὲ λέγεται μὲ τὸ νόημα πού νομίζει. Θέλει νὰ πῆ πὼς ἔτσι τάκουσε ἀπὸ μερικούς. Καὶ πιθανὸ μερικοὶ μὲ τέτοιο νόημα νὰ τὸ λένε. Μὰ καθαφτὸ δημοτικὸ νὰ εἶναι, δύσκολα τὸ παραδέχομαι. Γιὰ τὸ δικό μου τὸ γλωσσικὸ αἴσθημα, κατὶ θὰ βάλῃ ἀκόμη ὁ λαὸς μὲ τὴ λέξη κανένα ἐπιθετὸ ζεδορωτό, λ.χ., κρυφα-

1) Τὸ σωστὸ, νὰ γράφεται *ε*, ὅπως καὶ τὸ ταξίδι. Κατεργεῖται ἀπὸ τὴν τάξι καὶ ἀπὸ τοῦ ἔφι σχηματιστήκανε καὶ τὰ δύο. Ἔτσι βλέπω τὰ γράφει καὶ ὁ κ. *A. Thumb*.

κουσιής ή κάτι τέτοιο. "Ας υποθέσουμε κιόλας πώς ο άκουσιής έχει τὸ νόημα πού δρίζει ὁ Ξενόπουλος, σέ ποιὰ γλώσσα τοῦ κόσμου εἶδε νὰ μὴν ἔχη μιὰ λέξη δυὸ νοήματα, κάποιες ἀντίθετα;

"Ἐγὼ καταχάρηκα διαβάζοντας τὴ σοφὴ παρατήρηση τοῦ φίλου μας τῆς Διάπλασης τῶν παιδιῶν. Τὴ λέξη άκουσιής, ὅταν τὴν ἔγραψα, νόμιζα πὼς τὴν ἔφτεινα! "Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ πιστὸς μου λιθκιστής καὶ θιασώτης νὰ μὲ συχαρῆ, ἀφοῦ ἀνύπαρχτά μου ὑπάρχουνε, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ τὸ ξέρω, στοῦ λαοῦ τὰ ρωμαϊκά τὰ χεῖλια.

Μὰ ὁ σοβαρὸς ὁ συντάχτης τῶν Παναθηναίων φτάνει σὲ συμπέρασμα ὅλους διόλου διαφορετικὸ. Μὲ συμβουλεύει στὸ τέλος ἢ νὰ πᾶω νὰ γράφω ρομανταϊστικῶς τὴν ῥωμαϊκὴν γλῶσσα ἢ νὰρχομαι νὰ ζῶ στὴν Ἑλλάδα ἕξ μῆνες τὸ χρόνο. "Ἀπὸ πᾶ ἴθνη σίγουρα χωρατὸ ἢ γιὰ νὰ μὲ καταλάβῃ καλύτερα ὁ κ. Ξενόπουλος, ἴθνη μαριζολέττα. Μπαρτζολέττα μάλιστα πού τὴν κάνει στὸν ἑαυτὸ του. Καὶ τόντις νὰ πού ὁ ἴδιος ζῆ στὴν Ἑλλάδα, ὄχι ἕξ,παρὰ δώδεκα μῆνες τὸ χρόνο. Τί κατάφερε καὶ τὰ ρωμαϊκά του πού εἶναι; "Ἰσως πάλι τοῦ συρρένει νάρθη νὰ ζήσῃ καὶ τοῦ λόγου του ἕξ μῆνες τὸ χρόνο στὸ Παρίσι. Διέστε τί χρῆσιμο ἔχοντα πού μπορεῖ νὰ τοῦ σταθῆ. Μαθαίνει νὰ γράφῃ ῥομαντζα; μαθαίνει νὰ γράφῃ γλῶσσα; αἰ! μαθαίνει νὰ γράφῃ, σὴν τύχη καὶ ἀρθροδᾶκι; ἀπὸ κεῖνα πού δὲ γράφει.

Θ'

Ο ΑΓΙΟΣ Ο ΦΑΝΑΤΙΣΜΟΣ

64.

Α, Β, Γ, Δ.

Ἐίπαμε στὸ τελευταῖο κεφάλαιο πὼς τώρα μόλις ἄρχισε νὰ γράφεται ἡ γλῶσσα μας κανονικὰ καὶ περὶ δὲ συνηθίσουμε νὰ τὴ βλέπουμε τυπωμένη, κατηγοροῦμε τὴ δημοτικὴ γιὰ πράματα πού στίς ἄλλες γλώσσες οὔτε τὰ παρατηροῦμε. Κι ἀπὸ γίνεται εἴτε ἀπὸ ἀκρίσια εἴτε γιὰτὶ δὲν μπήκαμε καθαφτὸ στὸ νόημα.

Θαῖρῶ πὼς κ' οἱ δικοὶ μας δὲν μπήκανε ἀκόμη ὅλους διόλου.

Οἱ δικοὶ μας ἄκριτοι δὲν εἶναι. Τὸ ἐναντίο μάλιστα, θαῖρῶ. Εἶναι κριτικοὶ μὲ τὸ παραπάνω. Γιὰ τοῦτο δειχνουνε κάποιες σὰ ὤμαδες. Δὲν πιστέβουνε. "Ἰσως καὶ δὲ συλλογιστήκανε μερικά; ἴσως μιὰ δυὸ φορές τὸ μῆνα τοὺς φαίνουμαι καὶ κομματάκι φανατικός. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἓνα δυστύχημα σπουδαῖο· τὸ δυστύχημα εἶναι πού ὀνομάζουμαι Ψυχάρης, ἀντίς νὰ ὀνομάζουμαι Δέλτας. "Ἄν ὀνομαζόμουνε Δέλτας, θάμοιαζε περισσότερὸ τὸνομά μου μὲ τὸνομα ἑνὸς ψηφοῦ τῆς ἀραβῆτας. Ὑμουνε ὁ Δ, ὅπως καὶ κάτι ἄλλους τοὺς λέμε ὁ Α καὶ ὁ Β. Δηλαδή καμιά σημασία δὲ ἔχῃ — καὶ δὲν ἔχω, μὰ πέφτει πὼς δύσκολο νὰ τὸ καταλάβῃ κανεὶς, μιὰ καὶ ὀνομάζουμαι Ψυχάρης. Νομίζουνε τόντις πὼς δὲν εἶμαι καὶ γὼ ἓνα ψηφί, ὅποιοδῆποτε, τῆς αἰώνιας ἀθρώπινης σειράς. "Ἐπειτα ὄσο ζῆ κανεὶς, ἔχει ἀφτιά, μάτια, κεφάλι, χέρια καὶ ποδάρια. Οἱ συγκαίριτες μας ἀφτιά

1) Μὲ ὁ ἔτυχε κάποιες νὰ τὸ γράψω καὶ ὁ ἴδιος. Εἶναι δασκαλισμὸς ἢ τουλάχιστο μελετημένη ὀρθογραφία. "Ῥώτησα πολλοὺς κ' ἔνοιωσα πὼς τὸ ρωμαϊκὸ θέλει ζ.

βλέπουσε, χωρὶς νὰ στοχαστοῦνε πὼς κατόπι ἀφτιά, μάτια, κεφάλι, χέρια, ποδάρια, χάνουνται καὶ ἀπομνήσκαι ἓνα ὄνομα ξερό, πού μπορούσε περιφρημα νῆναι κολλημένο σὲ ἀφτιά, μάτια, κεφάλι, χέρια καὶ ποδάρια τοῦ Α, τοῦ Β, Γ ἢ ὅπως εἶπαμε τοῦ Δ. Γιατὶ πρέπει ἀδίσταχτα νὰ τὸ κατέχετε πὼς ὁ Α, ὁ Β, ὁ Γ, καὶ ὁ Δ, ὅλα τὰ κάνουνε ὄσα γίνονται στὸν κόσμο, ἀφτοὶ καὶ κανένας ἄλλος. "Ἄμα ἔρθῃ ἡ ὦρα, ἔρχεται καὶ ὁ ἀθροπος. "Ἡ τύχη τὸ φέρνει νὰ τοῦ δοθῆ τὸ τάδε ἢ τὸ τάδε ὄνομα. Βουτᾶ στὴν ἀπέραντη κολυμπήθρα πότε ἓνα ἄτομο, πότε τὸ ἄλλο· βουτά, κουρά καὶ ἀπρόσωπα, τάτομα τάβάφτιστα προσμένουνε μέρα τὴν ἡμέρα τὴ σειρά τους, ἐρχάμενα τὰ καημένα ποὶς ξέρε ἀπὸ τί ἀόρατα βάθια τοῦ θαλακινήτου ὠκεανοῦ, ὄπου καὶ γλήγορα γυροῦνε. Μοῦ φαίνεται πάντα ἑμένα πὼς δὲν ὑπάρχω· ὑπάρχει στὴ θέση μου μιὰ ἰδέα, καὶ τὴν ἰδέα θὰ μπορούσε νὰ τὴ φορέσῃ κἄθε ἄλλος, γιὰτὶ μοιάζει σὰ βούχο, ἢ πλούσιο ἢ ὀτωχό, πού τὸ φοροῦνε μὲ τὴν ἀράδα τάσήμαντά μας, τὰ τιποτένια τὰ κορυμιά. Νόμος ἱστορικός. "Ἡ διάνοια ἢ ἀθρώπινη ἔχει πιστέβω μέσα τῆς τὴ δύναμη νὰκαλύψῃ ἓνα κάποιο ποσὸ ἀλήθειας. Μιὰ σπῖθα τῆς διανοίας ἀφτῆς, πού εἶναι χτήμα ὄχι τοῦ ἄτομου, παρὰ τοῦ ἀθρώπου, ἀρπάζω σήμερις ἐγὼ, ἀρπάζεις ἄθρο ἑσὺ. Μὰ καὶ νὰ μὴν εἴμεστα, ἑσὺ καὶ γὼ, θὰ βρισκότανε ἡ ἀλήθεια, εἴπειδὴ πρέπει νὰ βρεθῆ.

65.

Ἀπρόσωπο καὶ γενικό.

Μιὰ μικρὴ, ἔχ! πολὺ μικρὴ ἀλήθεια θαῖρῶ πὼς ἔτυχε νῆθρω καὶ γὼ στὴν περαστικὴ μου τὴ ζωὴ, μιὰν ἀλήθεια πού τὴ στιγμή ἐκεῖνη, ἀκόμη καὶ ἂ δὲν εἴμουνε γεννημένος, ἔχτανε στὴ θέση μου κανένας ἄλλος πού θὰ τὴν ἔβρισκε. Τουλάχιστο μὲ τέτοιο νόημα εἶπα στὸ Ἰαξίδι μου, ἀτεινίζοντας τὸ μνήμα καὶ τὴ δόξα ἑνὸς μεγάλου ποιητῆ. — «Σοῦ μιλω μιὰ γλῶσσα, πού δὲν τὴν ἔχει ὁ καθένας καὶ πού μπορεῖς καὶ σὺ νὰ μᾶς τὴ ζουλέψῃς, μιὰ γλῶσσα πού εἶναι παιδί καὶ μοναχοκόρη τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς, τὴν καινούρια μας τὴ γλῶσσα, πού πρῶτος ἐγὼ σήμερα τὴ γράφω!» Καὶ τὸ εἶπα δίχως νὰ θελήσω νὰ πειράζω κανένα, δίχως νὰ θελήσω νὰ κἀφρηθῶ· πολὺ ἀπλὰ τὸ εἶπα. "Ἐνοεῖται πὼς τὴ γράψανε ἄλλοι πολλοὶ πρὶν ἀπὸ μένα· τὴν ἔγραψε καὶ ὁ Σπανέας καὶ ὁ Πρόδρομος στὸν ἐντέκατο δωδέκατο αἰῶνα· τὴ γράψανε κατόπι στὰ χρόνια τὰ δικὰ μας ἑλληνες περιφρημοὶ καὶ ἔκουστοί, ἓνας Βηλαρᾶς, ἓνας Σολωμός, ἓνας Βαλαωρίτης, πού μὲ σέβας, μὲ ἀγάπη, μὲ λατρεία, μὲ καρδιοχτύπια, πάντα ἔπεσα μπροστά τους γονατιστά, νὰ τοὺς προσκυνήσω. "Ἐλπίζω νὰ μὴ μοῦ τἀρνηθῆ ποτέ του κανένας, πὼς ἀντίς τάχα νὰ γυρέβω κάπως νὰ κἀπάσω τὰ ὀνόματα ἐκεινῶνε πού πρωταγωνιστήκανε γιὰ τὴν Ἰδέα τὴν ἀθάνατη, δὲν ἔκρυφα τὸ τί τοὺς χρωστοῦμε, τὸ τί ὁ ἴδιος τοὺς χρωστῶ καὶ πὼς δὲ δόξασα, μὲ ταπεινώση καὶ μὲ χαρὰ, τὸ μεγάλο κατόρθωμά τους. "Ἀχάριστη δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ μου μῆτε καταδέχεται νὰ εἶναι. Τέτοιες μικροπρέπειες ἀνάγκη δὲν τίς ἔχω. Κανένα δὲν ζεχνῶ. Ὑμοῦμαι καὶ τὸν ἀγαθὸ μας τὸν Κονεμένο πού μὲ τὰ βιβλία του τὰ πεζὰ κατάφερε νὰ προχωρήσῃ τὸ ζήτημα, κατάφερε καὶ κάτι πὼς σημαντικό, νὰ βαστάξῃ τὴν παράδοση, νὰ μὴν ἀφήσῃ τὴ σειρά νὰ κοπῆ, τὴ σειρά τοῦ Βηλαρᾶ, τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Βαλαωρίτη, γιὰτὶ θαῖρῶ πὼς ὁ Κονε-

μένος — καὶ δὲν τὸν ξεπέφτω λέγοντας ἀφτὸ — εἶναι πὼς πολὺ τῆς περασμένης τῆς γενιᾶς παρὰ τῆς ἐποχῆς τῆς δικῆς μας. Μὰ εἶναι καὶ ἄλλοι δυὸ τρεῖς πού γράψανε τὴ δημοτικὴ σὰ πεζὰ, ἐπειδὴ γιὰ τὰ πεζὰ εἶναι ὁ λόγος μας ἐδῶ· εἶναι ὁ γέρο Κρητικός, σὰ 1858, μὲ τὴ «Δεύτερη φυλλάδα γιὰ τζοὶ Τούρκους τζῆ Κρήτης», μιὰ σπάνια φυλλάδα πού μοῦ τὴ χάρισε ὁ Βλαχογιάννης (κ. 'Ρ. κ. Μ., ἀπόσπ. 34 καὶ ἀκόλ.). Εἶναι ὁ τίμιος ὁ Σπηλιωτάκης πού σὰ 1881 ἔβγαλε καὶ ἀφτὸς ἄλλη φυλλάδα πού τώρα τελευταῖα τὴν ξανατύπωσε ὁ Νουμάς («Ἐῦνα Ῥωμῆ καὶ κάτω τὸ ρουσετί, ὄχι φράγκικο σύνταγμα, πολίτευμα ἑλληνικὸ, μὲ βασιλεία, μὲ βουλή, μὲ ἐπαρχιακὰ συμβούλια καὶ μὲ συμβούλους τοῦ βασιλεῖ ὑπὸ Ἰωάννου Σπηλιωτάκη. "Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐνώσεως 33 — ὁδὸς Σοφοκλέους — 33, 1881», 80, 48 σελ.). Πολύτιμη φυλλάδα, ἴσως μάλιστα πὼς σημαντικὴ καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Κονεμένου, ἂν καὶ ὁ Σπηλιωτάκης δὲ γράφει γλῶσσα ὠρισμένη καὶ καθαρία. "Ἐγινε ὄμως ἀπὸ μέρος του προσπάθεια σπουδαία καὶ ἡ γλῶσσα του δὲν εἶναι καθαφτὸ μισὴ ὅπως μπορούμε νὰ ὀνομάσουμε θαῖρῶ τὴ γλῶσσα τοῦ Κονεμένου (κ. 'Ρ. κ. Μ. Β', 37, σμ. 1).

Βέβαις λοιπὸν πὼς τὴ δημοτικὴ, πρὶν ἀπὸ μένα, τὴ μεταχειριστήκανε καὶ ἄλλοι. "Ἐτσόσο τί νὰ κάμω, πού τὴν ἔγραψα πρῶτος; "Ἡ σὴν προτιμάτε, τὴ γράψανε καὶ οἱ ἄλλοι· ἐγὼ τὴν ἔκαμα γλῶσσα. Πῆγα, ξεσκάλισα ἄσυχκα καὶ μεθοδικὰ τοὺς νόμους τῆς, τὸ λεχτικὸ τῆς, τὸ πνεῦμα τῆς, τὴ γραμματικὴ τῆς· τὴ λῶτρωσα, μ' ἓνα λόγο, ἀπὸ κἄθε σκληριά· τὴν ἔστησα στὴ μέση τῆς Ἑλλάδος ἀνεξάρτητη, μὲ ὑπαρξὴ δικὴ τῆς, μὲ δικὴ τῆς εἶναι. Εἶμαι κουφὸς στίς φωνές, στίς βροσιές καὶ στὸ μῖσος· τὴν κακὴ θέληση δὲν τὴ βλέπω. Φανατισμὸς, ἢ ὅπως καὶ ἂν ποῦνε· ὑπάρχει ἓνας ἄγιος φανατισμὸς πού εἶναι ὁ φανατισμὸς τῆς ἀλήθειας. "Ὅ τι ἔγινε, εἴτανε ἀνάγκη νὰ γίνῃ. Τώρα ἴσια ἴσια μᾶς χρειάζονται ἀπρόσωπο σύστημα καὶ γενικό βρέθηκε, γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ βρεθῆ.

"Ἀπὸ ἴσια ἴσια πού σὰς ἔλεγα καὶ ἀπαρχῆς. Τὸ ἄτομο δὲ βρίσκει μοναχὸ του τίποτα στὸν κόσμο. Οἱ πὼς τῶνοι παναστάτες, οἱ πὼς ξεσπαθωμένοι, καθὼς κρῖνουνται ἀπὸ τὸν ὄχλο, ἀπαντοῦνε τὴν πανάσταση ῥιζωμένη σὰ σπλάχνα τὰ ἴδια τῆς κοινωνίας πού πολεμοῦνε. Τὴ γλῶσσα μας τὴ μιλοῦσε ὁ καθένας ὡς καὶ στὸν καιρὸ ἀκόμα πού δὲν τὴν παραδεχότανε μὲ κανέναν τρόπο. Νὰ τὸ προζῶμι, νὰ κ' ἡ πανάσταση. Μὰ δὲ φτάνει πού τὴ μιλοῦσανε· ἀρχίζανε κιόλας νὰ τὴ γράφουνε. "Ἐριμο λοιπὸν τὸ ζήτημα. "Ἐπρεπε τώρα νάρθη κανεὶς καὶ νὰ τὴν κανονίσῃ, νὰ γίνῃ γλῶσσα.

('Ἀκολουθεῖ)

ΨΥΧΑΡΗΣ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΜΟΥ ΕΚΔΟΣΗ Β'.

Βγῆκε καὶ πουλιέται στὸ Βιβλιοπωλεῖο
τῆς «Ἐστίας» δραχ. 4.